Delo - Sobotna priloga

Država: Slovenija

Doseg: 70.000

Stran: 26

Površina: 1.568 cm^2

17.11.2018

Sobota

Čeprav vemo, da nas svet lahko razočara, ga vseeno želimo videti

Je samota hendikep ali prednost? Mešanica obojega, lahko sklenemo, potem ko preberemo risoroman Sam. Francoski stripar Christophe Chabouté je v njem orisal izkušnjo anonimneža, ki zaradi svoje grdote nikoli ne zapusti samotnega otoka. Junakova domišljija je navdušujoča, sijaj v očeh globok, a njegov pogled je kljub temu prestrašen, želja po spoznavanju česarkoli novega pa neutrudna.

Tekst

Lucijan Zalokar

Sonce, morje, valovi, svetilnik, galebi. Za marsikoga idila, za Samega, glavnega junaka risoromana *Sam*, pa prisila. Francoskemu striparju in ilustratorju Christophu Chaboutéju je znanec pred četrt stoletja postavil zanimivo vprašanje: katero knjigo bi vzel s sabo na samotni otok. Dolgo je iskal odgovor, ni se mu mudilo, niti najmanj.

Tako kot samota nikoli ni dokončna, tudi Chabouté ni našel dokončnega odgovora. Premisleke o samoti, domišljiji in tišini je raje strnil v risoroman, ki smo ga letos – deset let po izidu originala – v prevodu Katje Šaponjić dobili v slovenščini. Pri založbi VigeVageKnjige so ga poetično opisali kot »tiho knjigo, morje neskončne miline, brutalnost obsodbe na samoto, knjigo o pogumu, slovar sveta, himno domišljiji, hvalnico besedi, alegorijo življenja«.

Vse našteto drži, dodati pa je treba, da to ni neke vrste »umetniška« knjiga, ki jo razumejo le samotarski čudaki, temveč je mestoma zelo napeto branje, ki načne več pomembnih vprašanj.

Domišljija ga vodi proti višavam

Kapitan že petnajst let vsak teden pluje proti samotnemu otoku s svetilnikom. Pred kratkim se mu je pridružil pomočnik. Fizična dela mu ne gredo najbolje od rok, zato se kapitan nad ne preveč hitrim in zamišljenim podrejenim nonstop pritožuje: »Vseeno mi je, če si nov v naših koncih. Na barki je tako, kot rečem jaz. In če hočeš obdržat to službo, se me boš moral naučit poslušat!« Ker je novinec bolj molčeče narave, te besede izzvenijo nekje med šumenjem morja in vreščanjem galebov.

Na otoku vsakič znova pustita velik paket, ta pa do naslednjič izgine. Pomočniku se vse skupaj zazdi sumljivo. Da ni njegov šef tihotapec? »Pomočnikova radovednost je vsekakor podžgana, meni pa da njegovo razmišljanje dovolj časa, da medtem vzbudim bralčevo zanimanje ... Pripovedovanje zgodbe je vedno igra z bralcem – ne smeš povedati ne preveč ne premalo,« je za *Sobotno prilogo* pojasnil Chabouté.

A če na tem mestu ne povemo malenkost več, ne bomo srečali glavnega junaka. Kapitan ni tihotapec. V paketih ne dostavlja drog ali orožja, temveč hrano, zdravila in oblačila. Na otoku živi anonimnež, za katerega so starši določili, da je pregrd, da bi se pokazal zunanjemu svetu. Najprej mu je umrla mama, preden pa je na oni svet odšel še oče, je kapitanu zapustil velik del premoženja. Nekdo pač mora skrbeti za njegovo spako.

Ko to izve pomočnik, se med njim in Samim nemudoma stke nevidna, vendar močna vez. Vez med tistimi, ki vedo, kaj pomeni biti sam. »Mislim, da pomočnik res občuti tisto, kar občuti Sam, zato se vanj dejansko lahko vživi. Zaprtost Samega takoj poveže z zaprtostjo, ki jo je doživel sam; in vendar o pomočnikovem življenju ne povem skoraj nič, dam le nekaj bežnih namigov, odprem majhne duri, skozi katere lahko smukne bralec ...« je povedal Chabouté.

Med raziskovanjem samote in domišljije ter iskanjem odgovora na vprašanje, omenjeno na začetku tega besedila, je avtor s prepletanjem črne in bele barve zapolnil 368 strani. »Zgodba se je zelo dolgo kuhala v meni. V tem času se mi je nabralo veliko zabeležk. Poleg tega vse delam sam, pišem sam in rišem sam – z naslovom torej ni bilo težav ... V svojem studiu sem vedno sam za risalno mizo, pred praznim listom papirja, in tako sem se začel spraševati o lastnem delu.«

Zgodbe ni sestavil v povezano celoto, vse dokler se ni preselil na obalo. »Nazadnje so jo oblikovali oblaki joda in morske pene v moji bližini.« Preučil je nekaj knjig o svetilnikih in življenju njihovih skrbnikov. Pravi, da za pripoved ni našel nič koristnega, mu je pa to branje pomagalo, da je začutil vzdušje. Predvsem samoto.

Po njej je prikazen iz svetilnika dobila ime – Sam. Da ne bi prišlo do nesporazuma, omenimo, da nima nobenih razredčevalcev samote – ne pametnega telefona, ne televizije, ne radia, ne goloba pismonoše, ne (skoraj) česarkoli. Angleški psihiater in terapevt Anthony Storr je v knjigi *Samota* (*Solitude*) zapisal, da ljudje menimo, da so intimne zveze najpomembnejša stvar v življenju in da določajo, ali bomo srečni ali nesrečni, zdravi ali bolni. To ne drži, nadalje ugotavlja psihiater, saj obstajajo raznorazne samotarske dejavnosti, ki nas osrečujejo in nam osmišljajo življenje.

Objave so namenjene interni uporabi v skladu z odločbami ZASP in se brez soglasja imetnika pravic ne smejo prosto razmnoževati in distribuirati!

Narisan dokaz za to je Sam. »Ves čas je zaposlen, ima svoje navade, ribolov ... Osamljeni ljudje so pogosto zaposleni in dvomim, da ves čas nekaj premlevajo,« o njem pravi avtor. Ali glavni junak pogosto razmišlja o smrti? »Prej bi rekel, da je pozitivna osebnost in da ga domišljija vodi bolj proti višavam kot proti temačnosti.« Kaj pa on, kaj mu pomenita samota in tišina? »Prostor, ki ga lahko zapolnim ali tudi ne ... Premor ... Tišina lahko toliko pove ...«

Biti ali ne biti sam ...

Očitno v pregovorno vedno zgovornih in družabnih Francozih tli skrita želja po samoti. Slavni matematik, fizik in filozof Blaise Pascal je bil denimo prepričan, da vse človekovo trpljenje izvira iz dejstva, da nismo sposobni tiho sedeti v sobi. Sami. Pascal nikoli ni bil poročen, prav tako kot še en veliki francoski mislec in ljubitelj samote René Descartes. Živela sta v 17. stoletju: le kaj bi porekla danes, ko je človek, ki za trenutek hkrati odloži delo in mobilni telefon ter se zazre v daljavo, v očeh mnogih videti kot psihopat.

Morda bi storila podobno kot pisatelj Sylvain Tesson, ki se je iz vrvečega Pariza za pol leta preselil v samotno kočo ob Bajkalskem jezeru. Njegov najbližji sosed je bil oddaljen pet ur hoje. V tem času je spoznal ljudi, ki so verjeli, »da manj ko govoriš, dlje živiš«, prebral na kupe knjig, med sprehodi občudoval lepote narave in ugotavljal, da dandanes umik pomeni revolt. Svoje prigode je strnil v knjigi *Tolažba gozda (Consolation of the Forest).*

Tudi Chabouté misli, da se je »treba znati osamiti, početi nič, pri tem pa najti pravo ravnotežje, da se ne bi popolnoma zaprli«. »Nisem ravno gostobeseden. Ponavadi sem bolj v ozadju ... Sem molčeče narave, pa tudi bolj samotarski. Za risalno mizo presedim v samoti šest do osem ur na dan. Potrebujem to samoto, v kateri se znajdem pred praznim listom papirja, ki mi omogoča pobeg.«

A vsi – Pascal, Descartes, Tesson in Chabouté ter verjetno še kdo drug – so lahko izbirali med samoto in obljudenostjo. »Z zunanjim svetom me vedno nekaj povezuje – radio ali glasba, ki si jo vrtim cele dneve, včasih tudi zvočne knjige (poslušam jih med delom, če mi seveda vrsta dela to dopušča). Privoščim pa si tudi 'odmore': kratek sprehod, popoldanski 'izhod' med ljudi, med katerim ne iščem nujno komunikacije, le bližino človeških teles, možnost navigacije v tej energiji, ki jo ustvarja množica ali ulica tega ali onega mesta ... To je moja varovalka. Zdi se mi, da bi se brez nje lahko popolnoma zaprl v svoj svet, s tem pa zadušil ustvarjalnost ... Mislim, da se moramo na tak ali drugačen način napajati iz tistega, kar nas obdaja; to nas žene, nam daje energijo ...« je izbiro biti ali ne biti sam, pred katero je postavljen skorajda vsak posameznik, ponazoril stripar.

... to ni vprašanje

Sam te možnosti nima, zato je njegovo hrepenenje po svetu izven svetilnika več kot razumljivo. Ima le eno intimno zvezo, pa še to s knjigo. S slovarjem, natančneje.

Za vzdrževanje takšnega razmerja človek potrebuje ogromno domišljije. Sam knjigo dvigne visoko nad glavo in jo spusti na mizo, tako da se odpre na poljubni strani. Miže položi prst na naključno mesto, odpre oči in pogleda, kaj mu je slovar namenil tokrat. Prebere opis gesla, nato pa se prepusti sanjarjenju o izbrani besedi. »Domišljija je vsekakor temeljni kamen te knjige. Vanjo se lahko zatečemo, pomaga nam preživeti, domišljija pomeni sanjati in upati. Pogosto se zgodi, da jo izzove dolgčas. Meni se ravno takrat, ko ne počnem nič, v misli prikradejo zgodbe ali scenariji; ravno takrat dam mislim prosto pot, odtavam, se prepustim sanjarjenju ... Ključ ni v tem, da se trudiš nekaj najti, ampak da pustiš stvarem, da pridejo same, da te presenetijo. Sam se s pomočjo slovarja prepušča domišljiji, igra se z njo, čeprav nima nobene podlage, nobene predstave o svetu, sveta ne pozna, nikoli ga ni videl ... Kak predmet, ki se nam zdi nekaj najbolj vsakdanjega, najbolj nepomembnega, zanj postane nekaj najbolj nenavadnega, saj nima iste podlage kot mi, nima naših referenc; zaradi tega nepoznavanja sta njegova moč in sposobnost domišljije desetkrat večji, nič ga ne omejuje,« je dejal Chabouté.

Ko Sam prebira različne definicije, mu ohlapni opisi mnogokrat ne povedo prav dosti, zato si zadevo razlaga povsem po svoje. Precej bolj ganljiv je prizor, ko prebere besedo pošast. Najprej pomisli nase. Se torej zaveda, da je grd? »Vsekakor se zaveda svoje grdote, starši so z njim zagotovo govorili o tem; ker pa se ne more z nikomer primerjati, mu ta drugačnost ne pove veliko. Ne razume, sprašuje se ... beseda grdota mu nič ne pomeni.« Sam je prav zares grd: grbast, z razmetanimi zobmi, pravzaprav nesimetričen v vseh razsežnostih te besede, nekakšen Quasimodo.

A kot je dejal Umberto Eco, je lahko grdota najlepša stvar na svetu, saj so pravila, ki določajo lepoto, jasno začrtana in ne dopuščajo nikakršnega odstopanja, grdote pa ničesar ne omejuje. Poleg tega avtor poskrbi, da se Samemu vsake toliko oči zaiskrijo, še zlasti ko bere o svetu tam zunaj.

Drugačen, optimističen, idealističen

V risoromanu ni veliko dialogov, vseeno pa ima pisana beseda – edina, ki Samovo dušo za hip osvobodi občutkov zaprtosti in ujetosti – velik pomen. Po drugi strani je opozorilo, da lahko napačna ali površna raba besed povzroči nerazumevanje, morda celo škodo. Sam si, denimo, besedi fagot in metafora razlaga povsem po svoje. Chabouté se je na tem mestu vprašal, kako bi si predstavljal predmet, ki ga ne pozna; kakšen bi bil preprost, otroški pog-

Objave so namenjene interni uporabi v skladu z odločbami ZASP in se brez soglasja imetnika pravic ne smejo prosto razmnoževati in distribuirati!

led na predmet, ki bi ga morda zanimal. »Seveda slabo uporabljene besede lahko naredijo večjo ali manjšo škodo; saj vsi vemo, kako je, ko se pogovor sprevrže v prepir, ker besede niso dobro izbrane, ker ne izražajo tistega, kar smo hoteli povedati ali pojasniti, lahko so vir nesporazuma. Po drugi strani je tako dober občutek, ko se zaveš, da si našel pravo besedo, ki lahko drugemu sporoči natanko tisto, kar si želel izraziti. Pri Samem so ti nesporazumi smešni ali ganljivi, prikazujejo drugačen pogled, drugačno videnje ...«

Njegov pogled ni le drugačen, temveč tudi optimističen. Morda celo idealističen. Da svet ni takšen, kot bi moral biti, mu govori že dejstvo, da mora biti zaprt na samotnem otoku zaradi svojega videza. Nekatere besede, ki jih prebere v slovarju, ne pomenijo nič dobrega. Ko se dva jadralca pomotoma znajdeta na njegovem otoku in tam pustita trač revijo, je Sam sprva sicer navdušen nad nepričakovanim darilom, vendar senzacionalistični naslovi v njem vzbudijo strah in grozo. Tudi Chabouté se strinja, da bi bil, sodeč po prebranem v reviji, Sam razočaran, če bi videl svet, po katerem tako hrepeni. »A kljub temu da vemo, da nas svet lahko razočara, ga vseeno želimo videti, spoznati, mar ne?« ●

Novinarjeva vprašanja in odgovore Christopha Chaboutéja je prevedla Katja Šaponjić.

Sam je prav zares grd: grbast, z razmetanimi zobmi, pravzaprav nesimetričen v vseh razsežnostih te besede, nekakšen Quasimodo. A kot je dejal Umberto Eco, je lahko grdota najlepša stvar na svetu, saj so pravila, ki določajo lepoto, jasno začrtana in ne dopuščajo nikakršnega odstopanja, grdote pa ničesar ne omejuje.

»Meni se ravno takrat, ko ne počnem nič, v misli prikradejo zgodbe ali scenariji; ravno takrat dam mislim prosto pot, odtavam, se prepustim sanjarjenju ... Ključ ni v tem, da se trudiš nekaj najti, ampak da pustiš stvarem, da pridejo same, da te presenetijo.« (Christophe Chabouté)

Christophe Chabouté (1967, Alzacija) je večkrat nagrajeni francoski avtor, ki je širše prepoznaven postal pred dvajsetimi leti, ko je izdal albuma *Čarovnice* (*Sorcières*) in *Nekaj poletnih dni* (*Quelques jours d'été*). »Že od nekdaj sem si želel pripovedovati zgodbe, že od nekdaj imam rad besede in podobe, že od nekdaj sem rad risal. Risoroman je torej zame idealno orodje,« je dejal, zato ne čudi, da mnogi prav risoroman *Sam (Tout Seul)* dojemajo kot njegovo največjo umetnino. Med ustvarjanjem knjige tega ni čutil in tudi danes trdi, da to ni njegovo magistralno delo. »Rad bi se presegel z vsakim naslednjim. Predvsem pa bi rad užival v ustvarjanju, v pripovedovanju in v zavedanju, da bralci z veseljem berejo, kar jim ponudim, da se radi prepustijo mojim zgodbam.«

Foto osebni arhiv

Objave so namenjene interni uporabi v skladu z odločbami ZASP in se brez soglasja imetnika pravic ne smejo prosto razmnoževati in distribuirati!

Delo - Sobotna priloga

17.11.2018
Sobota

Država: Slovenija

Doseg: 70.000

Stran: 26

Površina: 1.568 cm^2

Objave so namenjene interni uporabi v skladu z odločbami ZASP in se brez soglasja imetnika pravic ne smejo prosto razmnoževati in distribuirati!